

Lise Öğrencilerinin Viral Hepatit Konusundaki Bilgi Düzeyini Belirlemek Amacıyla Yapılan Anketin Sonuçları

Mustafa Kemal ÇELEN¹, Celal AYAZ¹, Mehmet Faruk GEYİK¹, Salih HOŞOĞLU¹,
Hamit ACEMOĞLU², Mehmet ULUĞ¹

¹ Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı,

² Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, DİYARBAKIR

ÖZET

Karaciğeri tutan infeksiyöz bir hastalık olan viral hepatitin A, B, C, D ve E olmak üzere bilinen beş tipi vardır. Bölgemizde gerek alt yapı yetersizliği gerekse hijyen kurallarına yeterince uyulmaması nedeniyle viral hepatitten bir korunma yöntemlerinin özellikle öğrenciler tarafından bilinmesi gerekmektedir. Bu amaçla Diyarbakır'da Anadolu Endüstri Meslek Lisesi'nde eğitim gören öğrencilerin hepatit B konusunda bilgi düzeylerinin incelenmesi amacıyla bir anket yapıldı. 2003-2004 eğitim ve öğretim yılı dönemindeki lise öğrencileri (n= 452) çalışmaya dahil edildi. "Viral hepatitlerden korunma" konulu seminere başlamadan 30 dakika önce öğrencilere daha önceden hazırlanmış olan anket formu dağıtıldı. Ankette öğrencilere 16 soru soruldu ve cevaplara göre bilgi düzeyi iyi, orta ve kötü olmak üzere üç grupta incelendi. Ankete katılan 352 öğrenciden 197'si erkek, 155'i kızdı. Yaş ortalamaları 15.8 ± 1.2 olan öğrencilerin %52'sini lise 1, %29'unu lise 2, %19'unu da lise 3 öğrencileri oluşturdu. Viral hepatit konusu Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında ders konusu olarak yer almasına rağmen öğrencilerin %92'si okulunda hepatit ile ilgili bilgi verilmesini istedi. Öğrencilerin %63.4'ü anket sorularına orta düzeyde, %20.5'i iyi düzeyde, %16.2'si de kötü düzeyde yanıt verdi. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyi ile öğrencilerin bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulundu ($p < 0.01$). Öğrencilerin sosyoekonomik durumu ile öğrencilerin hepatit B konusundaki bilgileri arasındaki ilişki de anlamlı bulundu ($p < 0.01$). Lise öğrencilerinin viral hepatitlerden korunma yöntemlerini içeren seminerlerin, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı iş birliği ile düzenlenmesi doğru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Viral hepatit, anket, bilgi düzeyi.

SUMMARY

The Results of the Poll Which is about Rank of Knowledge of Viral Hepatitis at High School Students

Viral hepatitis is an infectious diseases which is accepted liver, has five type A, B, C, D and E. Both sewer system's in sufficiency and hygiene rules does not adjust in our region because of this reason students were needed to know against methods for viral hepatitis especially. For this reason the poll which is about students rank of knowledge of hepatitis B, was taken in Anatolia Industry Vocational High School at Diyarbakir. 2003-2004 education years high school students (n= 452) were included in this study. Poll forms which have got rady before, was dialed before thirty minutes, the seminar whose topic is against for viral hepatitis, began. 16 questions were asked to students in the poll than their rank of knowledge was investigated in three groups: good, medium and bad; according to their answers. 352 students (197 male, 155 female, mean age 15.8 ± 1.2 years) were paticipated in this poll. These students

were in high school class 1 (52%), class 2 (29%), class 3 (19%). In spite of viral hepatitis topic involves in curriculum of The Ministry of Education, students (92%) were wanted to give them information about viral hepatitis at lessons in their school. Students answered questions of the poll medium level (63.4%), good (20.5%) and bad (16.2%). The relationship between parents of student's rank of knowledge about hepatitis B was meaningful by the statistical analysis which is done ($p < 0.01$). Also the relationship between student's socioeconomic level and student's rank of knowledge about for students from the cooperation between The Ministry of Education and Health an order to complete high school students lack of knowledge and to illuminate their neighborhood about hepatitis B, should be suitable.

Key Words: Viral hepatitis, poll, ranke of knowledge.

GİRİŞ

Hepatit B virüsü (HBV) ve hepatit C virüsü (HCV) infeksiyonları tüm dünyada yaygın olarak görülen, morbidite ve mortalitesi yüksek olan önemli sağlık sorunlarından (1). Dünyada yaklaşık olarak 400 milyon kişinin HBV taşıyıcısı olduğu, her yıl 50 milyon insanın bu hastalığa yakalandığı ve yılda 1-2 milyon civarında ölüm olduğu bildirilmektedir. 1999 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yıllık HBV infeksiyonu olgu sayısının 7694 olduğu rapor edilmiştir (2). HCV infeksiyonlarının ise, günümüzde dünya genelinde yaklaşık 170 milyon insana bulaştığı bildirilmektedir. ABD'de nüfusun %1.8'inde anti-HCV'nin pozitif olduğu ve yıllık 8000-10.000 ölümün kronik HCV infeksiyonu nedeniyle olduğu tahmin edilmektedir (3). Orta dereceli riskli bölgeler içinde yer alan ülkemizde de, sağlıklı kişilerde HBV yüzey antijeni (HBsAg) taşıyıcılığının %3.9-12.5 arasında olduğu, HCV seropozitifliğinin ise %0.3-4.0 arasında değiştiği bildirilmektedir (4).

Viral hepatitler yüzyıllardır bilinmesine rağmen günümüzde de önemli bir toplum sağlığı sorunu olarak devam etmektedir. Viral hepatitle savaşımlar konusunda başarılı olabilmek için toplumun bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir (5,6). Akut viral hepatitin bulaş yollarının bilinmesi eğitim çağındaki gençler için korunma açısından önemlidir. Bu hastalıktan korunmanın yolları ders konusu olarak anlatılmalıdır. Özellikle alt yapı sorunları olan yörelerde hepatit A ve E açısından bu konuya dikkat çekilmelidir. HBV kan ve kan ürünlerinin kullanımı, steril olmayan enjektör kullanımı, cerrahi müdahale, kuaför ve berberlerdeki sterilize edilmemiş manikür-pedikür setleri, traş bıçakları, makaslar ve diş fırçaları, döğme, akupunktur, kulak delme ile bulaşmaktadır. Gençler arasında döğme, akupunktur, kulak delme ve uyuşturucu kullanımı oldukça yaygındır. Ayrıca, öğrencilerin bir kısmı liseyi bitirdikten sonra ev-

lenip erken dönemde cinsel deneyime sahip olduklarından bu konuda öğrencilerin bilgi seviyelerinin araştırılması önem taşımaktadır (7).

MATERYAL ve METOD

Bu çalışma, Diyarbakır İl merkezi Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan Anadolu Endüstri Meslek Lisesi'nde eğitim gören lise öğrencilerinin hepatit B konusunda bilgi düzeylerinin incelenmesi amacıyla planlandı. 2003-2004 eğitim ve öğretim yılı dönemindeki lise öğrencileri (n= 452) çalışmaya dahil edildi. Öğrencilere 16 Aralık 2003 tarihinde "Viral hepatitlerden korunma" konulu bir seminer düzenlendi. Seminere başlamadan 30 dakika önce öğrencilere daha önceden hazırlanmış olan anket formu dağıtıldı. Araştırmanın soruları, çeşitli araştırma ve literatür bilgilerinden yararlanılarak oluşturuldu. Öğrencilerin viral hepatit konusundaki bilgilerini ölçmeyi amaçlayan 16 sorudan oluşan bir anket formu hazırlandı. Sorulan 16 sorunun; 14'üne 6'şar puan, 2'sine ise 8'er puan verildi. Onaltı sorunun toplamına 100 puan verildi. Öğrencilerin bilgi düzeyi iyi, orta ve kötü olmak üzere üç grupta incelendi. Seminer başlamadan önce formlar toplatıldı. İki bölümden oluşan anketin; birinci bölümünde araştırmaya alınan öğrencilerin ve ailelerinin sosyodemografik özellikleri, ikinci bölümünde ise öğrencilerin viral hepatit konusundaki bilgileri; yaş, cinsiyet, aile birey sayısı, okuduğu sınıf, sosyoekonomik durum ve aile bireylerinin eğitim durumu ile olan ilişkisi değerlendirildi. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde sayısal, yüzdeler ve ki-kare önemlilik testi kullanıldı. Bağımlı değişken; lise öğrencilerinin akut viral hepatit konusundaki bilgileri, bağımsız değişkenler; öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, sosyoekonomik durumları, anne ve babalarının eğitim düzeyi ve sosyal güvencelerinin olup olmaması şeklinde oluşturuldu.

BULGULAR

Ankete katılan 352 öğrenciden 197'si erkek, 155'i kızdı. Yaş ortalamaları 15.8 ± 1.2 olan öğrencilerin %52'sini lise 1, %29'unu lise 2, %19'unu da lise 3 öğrencileri oluşturdu. Hepatitin nasıl bir hastalık olduğu sorusuna farklı cevaplar alındı; öğrencilerin %68'i hepatitin bulaşıcı bir hastalık olduğunu ifade ederken, %12'si cinsel bir hastalık olduğunu, %8'i kanser olduğunu, %4'ü bir tür sarılık olduğunu, %8'i de ne tür bir hastalık olduğunu bilmediğini belirtti. Viral hepatitin kaç farklı tipi olduğu sorusuna; öğrencilerin %79'u hepatitin üç farklı tipinin (A, B ve C) olduğunu, %62'si de en ağır tip olarak hepatit C'yi bildiklerini yazdılar. Hangi organa yerleşir sorusuna öğrencilerin %76'sı kana, %8'i karaciğere, %5'i de akciğere yerleşir diye cevapladı. Öğrencilerin en fazla cevap verdiği soru ise viral hepatitlerin bulaş yolu konusundaki soru oldu. Bulaş yolu konusunda öğrencilerin %61'i kan yoluyla, %45'i cinsel ilişkiyle, %34'ü de aynı evde yaşayarak bulaşabilir diye görüş bildirdi. Öğrencilerin %15'i yanyana oturarak hepatit B'nin bulaşabileceğini, %26'sı da hepatit B'nin ilerleyerek hepatit C'ye dönüşebileceğini vurguladı. Hepatit konusundaki bilgiyi nereden aldınız sorusuna; öğrencilerin %74'ü televizyondan, %43'ü arkadaşlarından ve ailelerinden aldıklarını belirtti. Viral hepatit konusu Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında ders konusu olarak yer aldığı halde öğrencilerin %92'si okullarında hepatit ile ilgili bilgi verilmesini istedi. Hepatit B hastalığından korunmak için hepatit B aşısının olduğunu anket katılan öğrencilerin %64'ü bilirken, %23'ü aşının olmadığını belirtti. Anket sonunda puanlama kötü, orta ve iyi bilgi düzeyi olarak üçe ayrıldı. Öğrencilerin %63.4'ü anket sorularına orta düzeyde, %20.5'i iyi düzeyde, %16.2'si de kötü düzeyde yanıt verdi.

Yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi ile öğrencilerin hepatit B konusundaki bilgileri arasında anlamlı bir ilişki bulundu ($p < 0.01$). Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi ile öğrencilerin hepatit B konusundaki bilgileri arasında da anlamlı bir ilişki bulundu ($p < 0.01$). Öğrencilerin sosyoekonomik durumu ile öğrencilerin hepatit B konusundaki bilgileri arasındaki ilişki de anlamlı bulundu ($p < 0.01$). Buna karşın ailedeki birey sayısı ile öğrencinin bilgi düzeyi arasında ($p = 0.093$), öğrenci yaşı ile öğrenci bilgi düzeyi arasında ($p = 0.794$) anlamlı bir ilişki bulunmadı. Aynı şekilde öğrencile-

rin hepatit konusundaki bilgi düzeyi ile; cinsiyet ve okuduğu sınıf arasında da anlamlı bir ilişki bulunmadı.

TARTIŞMA

Kişisel hijyen kurallarına uyulmamasının akut viral hepatit A ve E salgınlarına yol açabileceği dikkate alınmalıdır. Bu yüzden hastalıklar hakkında bilgi verilmeden önce öğrencilere kişisel hijyenin önemi anlatılmalıdır. Güleç ve arkadaşları; Ankara'nın iki farklı okulunda yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarını incelemiştir. İnceledikleri okullardan kentsel olanında kırsala göre; tuvalet kağıdı kullanma, tuvaletten sonra el yıkama, yemekten önce el yıkama, haftada bir kez tırnak kesme ve iç çamaşırı değiştirme sıklığının anlamlı bir şekilde fazla olduğu saptanmıştır (8). Bizim anketimizde kişisel hijyen ile ilgili sorulara alınan cevapların Güleç ve arkadaşlarının Ankara'daki sonuçlarına benzer olduğu görüldü. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, hepatit B'nin tanımını bilme durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %8.7'sinin bildiği, %91.3'ünün bilmediği saptanmıştır. Alçınkayan'ın 1997 yılında, Bornova Mustafa Kemal Lisesi'ndeki son sınıf öğrencilerinin hepatit B konusundaki bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik yaptığı araştırmasında öğrencilerin %85.4'ünün bilmediği, %14.6'sının kısmen bildiği, tam olarak bilen öğrencinin ise olmadığı saptanmıştır (9). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, hepatit B'nin belirtilerini bilme durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %34.8'inin bildiği, %65.2'sinin bilmediği saptanmıştır. Etken ile temas eden olguların %80'inde klinik hiçbir belirti ortaya çıkmamakta ve kişinin HBV ile karşılaştığı ancak bir tarama sırasında serumda antikorların görülmesiyle anlaşılmaktadır (10). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, hepatit B'den korunma yollarını bilme durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %63.5'inin bildiği, %36.5'inin bilmediği saptanmıştır. Bizim çalışmamızda lise öğrencilerinin özellikle hepatit B konusundaki bilgi düzeylerinin yapılmış diğer çalışmalara göre daha iyi olduğu saptandı. Bunda hepatit B'nin bölgemizde Türkiye geneline göre daha fazla görülmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Tüm dünyada 250 milyon kişi virüsün rezervuarıdır. Bu durumda özellikle bulaş yollarının bilinmesi ve korunma tedbirlerinin alınması özellikle lise öğrencilerinde önem arz etmektedir (10-12).

Yapılan başka bir çalışmada, araştırma kapsamına alınan öğrencilerin hepatit B aşısını yaptırma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %21.7'sinin yaptırdığı, %78.3'ünün yaptırmadığı saptanmıştır. Yapılan bu çalışmanın verileri, çeşitli araştırma ve literatür bilgilerinden yararlanılarak hazırlanan, öğrencilerin hepatit B konusunda bilgilerinin ölçmeyi amaçlayan 22 sorudan oluşan bir anket formu yardımıyla toplanmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %53.4'ünün hepatit B konusunda bilgi aldığı, bilgi alanların %52.5'inin bilgiyi basın-yayın organlarından %47'sinin sağlık kuruluşlarından, %43.5'inin de okuldaki sağlık derslerinden aldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin hepatit B konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları saptanmıştır. Öğrencilerin annelerinin ve babalarının eğitim düzeyi ile öğrencilerin hepatit B konusundaki bilgileri arasında önemlilik düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (9). Bu sonuca göre öğrencilerin annelerinin ve babalarının eğitim düzeyinin bilme durumunu etkileyen bir değişken olmadığı söylenebilir. Ancak bizim yaptığımız çalışmada öğrencinin viral hepatit konusundaki bilgi düzeyi annenin ve babanın eğitim düzeyi ile ilişkili bulundu.

Sonuç olarak; lise öğrencilerinin bilgi eksiklerini tamamlamak ve viral hepatitten korunma yöntemlerini anlatmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı iş birliği ile okul sağlığı hemşireliğinin uygulamaya konulması, sağlık personeli ve kurumların iş birliği ile öğrencilere seminerlerin düzenlenmesi doğru olacaktır.

KAYNAKLAR

1. CDC-Viral Hepatitis B url:<http://www.cdc.gov/ncidod/diseases/hepatitis/b/index.htm> boyut: 39381 bayt, 7/5/2002
2. N C H S-FASTATS-Viral Hepatits url: <http://www.cdc.gov/nchs/fastats/hepatits.htm> boyut: 17265 bayt, 5/7/2002

3. Shehab TM, Sonnad SS, Lok ASF. Management of hepatitis C patient by primary care physicians in the USA: Results of a National Survey. *J Viral Hepat* 2001; 8: 377-83.
4. Altındis M. Detection of hepatitis B virus and hepatitis C virus infection in elderly person in Afyon region. *The Medical Journal of Kocatepe* 2001; 2: 263-7.
5. Erensoy S. Hepatit etyolojisinde sorgulanan yeni viruslar. Tekeli E, Balık (editörler). *Viral Hepatit 2003. 1. Baskı*. Ankara: Viral Hepatitle Savaşım Derneği, 2002: 270-2.
6. Tekeli E. Korunma. Tekeli E, Balık İ (editörler). *Viral Hepatit 2003. 1. Baskı*. Ankara: Viral Hepatitle Savaşım Derneği, 2002: 179-80.
7. B tipi sarılık. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı Halk Sağlığı Yayını. İzmir, 1998.
8. Güleç M, Topbaş M, Kır T, Hasde M. Ankara'da sosyoekonomik düzeyi farklı iki yerleşim yerindeki iki ilköğretim okulundan seçilen öğrencilerde el yıkama alışkanlıkları. *Türk Hijyen Deneysel Biyoloji Dergisi* 2000; 57: 71-6.
9. Alçınkayan G. Bornova Mustafa Kemal Lisesi son sınıf öğrencilerinin hepatit B konusunda bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Lisans tezi*. İzmir, 1997.
10. Babacan B, Badur S, Balık İ. Hepatit B virüsü. *Viral Hepatitle Savaşım Derneği. Bursa*, 1992: 45-100.
11. Abaoğlu C, Aleksanyan V. Sarılıklar. *Semptomdan Teşhise*. 8. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1980: 117-21.
12. Bayındır Ü, Dinç İ, Kılınçturgay K. Hepatit B. *İç Hastalıkları*. 4. Baskı. Ankara: Güneş Kitabevi, 1990: 181-2.

YAZIŞMA ADRESİ

Dr. Mustafa Kemal ÇELEN

Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi
İnfeksiyon Hastalıkları ve
Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı
21280, DİYARBAKIR